
APROXIMACIÓ AL MODEL LINGÜÍSTIC DEL BISBAT DE BARCELONA DURANT L'EPISCOPAT DE JOSEP CLIMENT (1766–1775)

HÈCTOR SANCHIS
hecsanmo@alumni.uv.es
Universitat de València

Resum: Josep Climent i Avinent (1706-1781) fou bisbe de Barcelona entre els anys 1766 i 1775. Si tenim present que l'ús de la llengua vernacla depenia de la persona que tenia al seu càrrec la dignitat eclesiàstica, podem afirmar sense cap dubte que Climent condicionà la redacció en català d'un bon grapat de documents, com edictes i pastorals. El treball que presentem tot seguit pretén realitzar una descripció del model lingüístic utilitzat a la diòcesi de Barcelona durant l'episcopat de Josep Climent. Les obres que hi fem servir són tres edictes i una pràctica redactats durant aquest període. La manca d'investigacions dedicades a l'estudi del model lingüístic emprat pels sectors eclesiàstics durant aquests segles suscita l'interès d'aquest tema, ja que és pràcticament desconegut. Una de les conclusions que podem avançar és que ens trobem davant d'un registre lingüístic relativament culte que es pot explicar a partir de la vitalitat del català en la vida religiosa durant aquest període, sobretot al Principat.

Paraules clau: model de llengua, bisbat de Barcelona, Josep Climent.

APPROACH TO THE LINGUISTIC MODEL OF THE BISHOPRIC OF BARCELONA DURING THE EPISCOPATE OF JOSEP CLIMENT (1766-1775)

Abstract: Josep Climent i Avinent (1706-1781) was bishop of Barcelona between 1766 and 1775. If we think that the use of the vernacular language depended on who was in charge of the ecclesiastical dignity, we can say that Climent promoted the writing in Catalan of many documents, such edicts and pastoral. The works that we use are three edicts and a pastoral of this period. The lack of studies devoted to the study of the linguistic model used by the ecclesiastical sectors, raises the interest in this topic. One conclusion is that we are dealing with a cult linguistic model that can be explained from the vitality of Catalan in religious life during this period, especially in Catalonia.

Key words: linguistic model, bishopric of Barcelona, Josep Climent.

1. INTRODUCCIÓ

En l'estudi de la llengua catalana durant el segle XVIII s'han tingut poc en compte les obres de caire religiós ja que, fins ara les investigacions s'han centrat en textos estrictament literaris, bé siguen d'intenció culta (Muñoz 1996) o bé popular (Mestre 1999), en documents notarialis (Solé 1982) i, fins i tot, en el català emprat en les gramàtiques i els diccionaris llatins (Solà 1989). En conseqüència, coneixem poc el model de llengua utilitzat en els textos religiosos del segle XVIII.¹ Cal recordar que durant aquest segle gran part dels textos redactats en català foren llibres d'ordes i confraries, catecismes, vides de sants, edictes, etc.

L'objectiu d'aquest treball és portar a terme un comentari lingüístic a fi d'aproximar-nos al model de llengua utilitzat al bisbat de Barcelona entre els anys 1766 i 1775. El bisbe encarregat d'aquesta diòcesi era el valencià Josep Climent (1706-1781), el qual reconegué el català com a llengua pròpia i, a més, defensà el seu estudi elevant-la a la categoria acadèmica de matèria del *curriculum* (Adell 1983: 14). Cal recordar que a inicis del segle XVIII, l'episcopat es mostrava favorable a l'ús del català en la major part de les prèdiques, però aquesta actitud decaigué durant la segona meitat. Puigvert (1995: 256) justifica aquest canvi de posició amb la publicació de la Reial Cèdula de 1768. Sota la vigència d'aquesta, el bisbe Climent començà la pràctica bilingüe català-castellà en les seues obres (Bonet 1984: 94).

Els textos que fem servir per a completar el nostre estudi són: *Edicte del illustrissim senyor bisbe de Barcelona per la publicació de la visita de las iglesias parroquials d'esta ciutat* de l'any 1770 (a partir d'ara E1), *Edicte del illustrissim senyor bisbe de Barcelona pera la publicació de las rogativas que deuben ferse en todas las Iglesias de sa Diocesis, pera que Deu nostre senyor concedesca una cumplida felicitat à la Serenissima Senyora Princesa de Asturias en son prenyat, y en son part* (E2) de l'any 1771, *Edicte sobre la bula promulgada pel Papa per a la Nativitat* (E3) publicat l'any 1774 i *Platica que lo illustrissim senyor d. Joseph Climent feu en la iglesia parroquial de Santa Maria del Mar* (P) datada el dia 6 de juny de l'any 1775.

E2 i E3 foren redactats per Domingo Roig, secretari del bisbe Climent. A banda d'aquests, observem la signatura de Roig en nombrosos edictes ordenats per Climent, tant en català com en castellà (Climent 1788). L'autor d'E1 és Anton Soler, del qual tenim poca informació. Se sap, tan sols, que fou secretari de visita del bisbe valencià. L'únic text sense cap autoria assignada és P, el qual podria haver estat redactat per Climent, de la mateixa forma que el darrer sermó públic que pronuncià (Moran 2008: 317).

Per a fer l'anàlisi lingüística seguim el mètode filològic que Joan Veny aplicà en la seua edició del *Regiment de preservació de pestilència de Jacme d'Agramont* (1971). Totes les citacions del nostre estudi són fetes d'acord amb l'original. Els exemples que adduïm apareixen entre cometes angulars. Al costat d'aquests, trobem entre parèntesis el nom de l'obra abreujat junt amb el número de la pàgina on podem localitzar-lo.

---

¹ Un dels treballs que tracta aquest tema és el que realitza Casanova (Casanova 1989). L'autor, a banda d'editar les *Memòries* del valencià Josep Esplugues, rector de Montaverner, estudia la seua llengua i el seu estil.

2. ANÀLISI GRAMATICAL

2.1. ORTOGRAFIA: VOCALISME

Les confusions en les grafies de les vocals àtones *o/u* corresponen a tancaments vocàlics que es produeixen en la major part del domini lingüístic, tant en dialectes occidentals com orientals, com ara: «cumplir» (E1 1), «sufrir» (E1 13), «cubert» (E1 16). Mentre que les confusions que tan sols es donen en el català central no hi són grafiades: «bofetada» (P 24), «confirmació» (E1 17), «oprobí» (E2 7), encara que: «reculliment» (E3).

Tan sols apreciem dos exemples de confusió gràfica entre *a/e* àtones: «die» (E1 10) i «altre Iglesia» (E1 17). A pesar que aquestes confusions es produeixen més sovint en una posició més pròxima a la síl·laba tònica, també sovintegen en posició final absoluta (Coromines 1971: 295).

2.2. ORTOGRAFIA: CONSONANTISME

Per a representar el so de *s* sorda, els autors utilitzen la grafia *c* davant *e* o *i*: «principal» (E1 12), «centella» (P 14), «apreciable» (E2 29) i *-ss-* entre vocals: «confessar» (P 4), «assots» (E1 4), «successos» (E1 16). La grafia *ç* no es fa servir als textos estudiats, en conseqüència hi documentem: «esfors» (P 36), «comers» i «plassas» (E2 5). El so de *s* sonora es representa mitjançant la grafia *s* entre consonant i vocal: «catorse» (E1 19) i entre vocals: «atesorant» (P 34), «avisos» (E2 13), «provisions» (E2 5). Per a representar aquest so a inici de paraula s'utilitza la grafia *z*: «zel» (E3).

Hi localitzem alguns exemples on s'empren les grafies *p* i *t* per a representar els sons oclusius sords [p] i [t]: «duptes» (E2 6), «exactitut» (P 4). No obstant això, l'ús que es fa de les consonants oclusives sol coincidir amb el de la normativa actual: «dubtam» (E1 1), «colp» (P 13), «salut» (P 24). Sembla un error tipogràfic la confusió gràfica entre *d* i *t* a «gravedat» (P 6) per «gravetat». El grup consonàntic *ch* apareix a final de paraula amb so de *k*: «carrech» (E1 13), «sanch» (P 4), «foch» (E2 7).

El so [ɲ] es representa mitjançant el dígraf *ny*: «senyal» (P 22), «minyons» (E1 5). El so lateral [ɬ] el trobem documentat amb *ll*: «illustraren» (P 16), «allegar» (E1 6). El so palatal africad es grafia mitjançant *-tx-* en posició medial: «fletxas» (E1 13) i en posició final mitjançant les combinacions gràfiques *ig* o *tg*: «goig» (E1 3), «desitg» (E3). El so palatal fricatiu sord [ʃ] darrere vocal es representa amb el dígraf *-ix*: «coneixement» (E1 24), «mateix» (P 4), llevat del cas de «vaxells» (E2 5) per vaixells.

L'accent, tant el greu com l'agut, només serveix per a marcar generalment l'última síl·laba tònica: «enviás» (P 14), «esperàm» (E1 3), «mostrá» (E2 3). De vegades, la preposició *a* i la conjunció *o* també s'accentuen: «à» (P 2, 30), «ò» (P 8, E1 3). En el cas d'hiat, les vocals són separades per una *h*: «rahó» (P 2), «vehins» (P 20). La conjunció copulativa *i* es representa amb la variant gràfica *y*: «Germans y Feligresos» (P 2), «lo oprobí y lo escarní» (E2 7).

2.3. MORFOLOGIA NOMINAL

Tipus de plurals

A *P* els mots femenins en *-a* formen el plural canviant *-a* per *-es*: «promeses» (*P* 2) i «Iglesies» (*P* 10), però «empleadas» (*P* 34). La resta dels textos empenen la terminació *-as*: «ovellas» (*E1* 1) i «almoynas» (*E3*). Les paraules masculines, com a norma general, formen el plural afegint una *-s* al singular: «noys» (*P* 6), «obrers» (*E1* 1). També s'inclouen dins d'aquest grup els noms que acaben en consonant palatal africada sonora: «desitgs» (*E2* 3). En canvi, els mots que finalitzen en *-s* formen el plural afegint *-os*: «feligresos» (*P* 2), «piadosos» (*E1* 6).

Els mots aguts acabats en vocal i procedents de veus llatines que tenien *n* darrere la vocal tònica, en el plural recuperen aquesta *n*, de manera que el formen aplicant a la forma de singular el grup consonàntic *ns*. Alguns exemples que hi documentem són: «germans» (*P* 2), «vehins» (*P* 20), «capellans» (*E1* 1). El grup de plurals d'antics proparoxítons acabats en *n* mantenen la nasal: «homens» (*E1* 16-19) (*E2* 7), malgrat que a principis del segle XIX els parlants dels dialectes orientals ja no pronunciaven la nasal (Moran 1987: 308).

Gènere

Els noms acabats amb el sufix *-OREM* en llatí eren masculins i esdevenen generalment femenins en català, com ara: *calor* o *suor* (Castell 2002: 54). Hi contemplem el nom *olor* en gènere masculí: «lo suau olor» (*E1* 9), cosa que es pot explicar a partir del procés de masculinització que reben aquests noms per influència del castellà.

Article

A *P* les formes de l'article definit masculí usades són *lo*, *los*. *Lo* apareix precedint un nom: «lo concepte» (*P* 8), «lo senyal» (*P* 22), fins i tot quan comença per vocal: «lo Esperit» (*P* 12). També documentem l'article *el* en dues ocasions, tant davant de mot que comença per consonant com per vocal: «el Gran Arquebisbe» (*P* 16), «el objecte» (*P* 18). Exemples de l'article masculí plural són: «dos Sagraments» (*P* 2), «dos noys» (*P* 6). Els articles femenins emprats són *la*, *les*. El primer s'utilitza indistintament davant de mot encapçalat per vocal o consonant: «la mort» (*P* 4) i «la administració» (*P* 10). Alguns exemples del femení plural són: «les promeses» (*P* 2), «les gracies» (*P* 28).

Els articles definits masculins que es fan servir a l'*E1* són *lo*, *los*. La forma singular *lo* esdevé *l'* quan precedeix un nom que comença per vocal: «l'esperit» (*E1* 2) i «l'home» (*E1* 9), encara que: «lo informe» (*E1* 5). Les formes de l'article definit femení usades són *la*, *las*. Generalment, l'article singular femení no sol apostrofar-se davant d'un mot que comença per vocal: «la autoritat» (*E1* 3), «la edat» (*E1* 15), a pesar que hi documentem algunes vacil·lacions: «la administració» (*E1* 2), «l'administració» (*E1* 24), «la Iglesia» (*E1* 17) i «l'Iglesia» (*E1* 17). Apreciem la forma *las* a: «das instruccions» (*E1* 1).

Les formes dels articles definits en la resta dels textos són semblants als d'*E1*; l'article masculí *lo*: «lo gust» (*E2* 2), que esdevé *l'* quan precedeix un mot iniciat per vocal: «l'exemple» (*E2* 2), però «lo ultim» (*E3*) i *los*: «dos motius» (*E2* 3), mentre que les formes femenines són *la* i *las*: «la obligació» (*E2* 2), «la diligència» (*E3*), «la abundància» (*E3*) i *las*: «las Missas» (*E2* 9).

Observem com els articles *lo* i *los* esdevenen respectivament *l'* i *els* (Moll 2006: 181) precedits de vocal final: «quel'» (*P* 1), «tel'» (*E2* 3), «yl'» (*E1* 15) i de les preposicions *a* i *de*:

«als» (P 8), «dels» (P 22), «del» (E3) i «al» (E1 25). En canvi, aquests articles no es contrauen amb la preposició *per*: «per lo» (P 6), «per los» (E1 2).

Pel que fa a l'article personal, als textos estudiats s'observen diverses solucions: *a*) antropònims que porten davant *don*: «Don Joseph» (E3), «D. Anton Soler» (E1 28), *b*) càrrecs que porten davant la forma *senyor*: «senyor Clement Papa XIV» (E3), «senyor Bisbe de Barcelona» (E1 1-E2 1), «Senyora Princesa de Asturias» (E2 1) *c*) antropònim encapçalat per *senyor* i *don*: «senyor don Joseph Climent» (P 1) i *d*) fórmula de cortesia *sa*: «Sa Magestat» (E2 2).

Demonstratius

Els textos que hem estudiat fan servir un sistema binari, ja que tan sols hi trobem una distinció proximitat/llunyania. Els demostratius que predominen clarament en les obres estudiades són els no reforçats. Les formes emprades en el primer grau són les masculines *est* i *estos*: «est món» (P 38), «est assumpte» (E1 10), «estos vots» (P 4) i les femenines *esta* i *estas*: «esta raho» (P 4), «estas» (E1 2). Malgrat el domini de les formes no reforçades, documentem el reforçat masculí «aquest» (E1 10) i els femenins «aquesta disposició» i «aquestas dificultats» (E3).

A banda d'aquests, hem localitzat el demostratiu *eixa*:

Pero nos ha aparegut, que *esta* edat es competent: ja perque en ella los noys, amès de que per lo comú tenen l'us de raho, ques' requireix per saber lo que reben, exposats à las tentacions contra la fé necessitan de la gracia, que causa est Sagrament pera vencerlas: ja perque lo primer Concili que celebrà Sant Carlos Borromeu, prohibint administrarlo à qui sia menor de set anys, determina, que se administre en *eixa* edat. (E1 6)

En aquest exemple, l'autor utilitza indistintament els demostratius *esta* i *eixa* per acompanyar un nom que es troba a la mateixa distància de la persona que parla. Cal recordar que a partir del segle XVI, exceptuant el País Valencià, les formes demostratives de segon grau (*aquí* – *aqueix* – *això*) entraren en la primera persona desenvolupant la mateixa funció que aquestes, passant així d'un sistema ternari a un de binari (Casanova: 1991). Per tant, la distinció entre els demostratius del sistema ternari tan sols fou practicada amb caràcter general i pertot arreu fins al segle XV i, avui dia, en els parlars valencians.

Les formes emprades en el segon grau són: «aquella edat» (P 4), «aquella ciutat» (E2 2) i «aquellas providencias» (E1 2). A més, documentem les formes «aquí» (P 30) i «allí» (P 14) que són els adverbis demostratius de lloc utilitzats en el sistema binari del català general.

Indefïnits

Els indefïnits de manera que hi localitzem són: «altras funcions» (E1 2) i «altre Iglesia» (E1 17). *Altras tantas* encara que aparega encapçalat per un indefïnit de manera, assenyalava quantitat: «l'esperit de ciencia, y de pietat, l'esperit del sant temor, com altrás tantas virtuts del Esperit» (E1 11-12). Alguns dels indefïnits d'afirmació són: «alguns sacrificis» (E1 4), «varias virtuts» (E1 12) i «qualsevol» (E1 20). Hi contemplem l'expressió tots quants amb valor de «tot els qui»²: «Finalment tots quants me havéu fet lo honor de oírme» (P 30). Així

² El DCVB ofereix el significat «tot el que» referit a éssers inanimats, no als éssers vius.

mateix, «dos demás» (P 20-E1 11) obté el significat de «tots els altres», sentit que la normativa actual no contempla.

Possessius

El possessius tònic de primera i segona persona que hi documentem són: «meus» (P 2-E1 1), «meues» (P 10) «nostras» (E1 1), «vostras» (E2 2) i «vostra» (E1 2). En canvi, es fan servir les formes antigues per a la tercera persona: «la sua Ascensió» (P 14), «la sua mort» (E3) i «des sues obres» (P 2).

Cal destacar que a P i E3 es combinen tant les formes àtones com les tòniques en els possessius de tercera persona: «ses orelles» (P 16) i «des sues mans» (P 22), «sos ulls» (P 14) i «dos seus set dons» (P 16), «son testament» (E3) i «seu Pontificat» (E3). Mentre que a E2 i E1 hi ha un domini de les àtones: «son compliment» (E2 2), «sa família» (E2 3), «son Bisbat» (E1 2), «sos prelats» (E1 3), «sas peleas» (E1 13) i «sa vida» (E1 24).

Pronoms personals

A pesar de les multituds de variants dialectals que presenten els pronoms *nosaltres* i *vosaltres*, només localitzem la forma clàssica: «vosaltres» (P 26), (E1 2), (E2 8) i (E3). Als exemples següents: «Nos Don Joseph Climent» (E1 1) i «de ques' presenten devant Nos, ò devant nostre Secretari de Visita» (E1 5), el pronom nos desenvolupa la funció d'un pronom de primera persona singular de majestat (DCVB, sv. nos).

2.4. MORFOLOGIA VERBAL

Present d'indicatiu

La desinència de la primera persona del singular del present d'indicatiu és *-o*: «judico» (P 12), «espero» (P 26), «confirmo» (E1 10). En balear i en algunes zones del català continental, les primeres i segones persones del plural dels verbs de la primera conjugació conserven el resultat del llatí *-am* (-AMUS), *-au* (-ATIS). Als textos estudiats documentem aquestes terminacions: «encarregam» (P 8), «conservau» (P 26), «amau» (E2 8). La resta de persones dels verbs de la primera conjugació, amb la finalitat de diferenciar l'indicatiu del subjuntiu, també presenten aquesta vocal temàtica: «significan» (P 8), «procuran» (E2 5), «confirmas» (E1 12). Per contra, els verbs de la segona i tercera conjugació fan servir la vocal temàtica *-e*: «vehem» (P 6), «voleu» (P 34), «naixen» (E2 3), «coneixeu» (E1 1).

Els incoatius en present d'indicatiu segueixen el model clàssic, si bé l'extensió *-eix* només apareix en la segona persona del singular i en les terceres persones: «assisteixen» (P 8), «consisteix» (P 24), «prohibeixen» (E1 27).

Present de subjuntiu

Les formes verbals de la primera conjugació presenten la vocal temàtica *-e*: «administren» (P 8), «donéu» (P 32), «esmenem» (E2 10). En canvi, als verbs de la segona i tercera conjugació observem la vocal temàtica *-a*: «vejau» (P 24), «digan» (E2 9), «pugàm» (E1 2).

Durant el segle XVII, en el català central, s'estengueren les desinències etimològiques en *-ia* del present de subjuntiu de *cabere* i *sabere* a totes les conjugacions (Ferrando & Nicolàs

2011: 258). Algunes formes verbals que presenten aquestes desinències als edictes estudiats són: «fassian» (E1 12), «vencia» (E1 18), «netegian» (E1 21). Normalment, aquestes desinències les localitzem en la primera i segona persona de singular i en les terceres persones del present de subjuntiu (Solà 1989: 15). Si bé també hi documentem: «fasiâu» (P 36), «uniaú» (P 38).

Les desinències de verbs que portaven la *g* per etimologia, com ara *duga* <DUCAM>, han estat tractades com a trets característics del subjuntiu *i*, per analogia, s'han aplicat aquestes desinències a la resta de verbs en *-re* (Moll 2006: 203). Als textos estudiats, documentem formes verbals que no han adoptat aquesta *g*: «teniau» (P 30), «sia» (P 36), «sapia» (E1 13), «sapiàn» (E1 24).

Les formes incoatives en present de subjuntiu mantenen l'increment *-esc*: «concedesca» (P 38), «convertescan» (E2 9), «adwertesca» (E1 15).

Pretèrit imperfet

El pretèrit imperfet d'indicatiu dels verbs de la segona conjugació manté el vocalisme ple, segurament a causa de la conservació de l'accent en la vocal temàtica: «deya» (E1 4), també grafiat «deia» (E1 24), malgrat que al mateix text localitzem la forma feble: «contradian» (E1 10).

Els morfemes utilitzats pels verbs en imperfet de subjuntiu (*-asses*, *-esses* i *-isses*) provenen del plusquamperfet de subjuntiu llatí. Aquests morfemes són típics del català antic i, avui dia, es mantenen en algunes zones de parla occidental: «rebessen» (P 6), «anticipassem» (E2 2), «advertissem» (E1 4), «atraguès» (E3). Tanmateix, hi contemplem una forma en *-ra*: «poguera» (P 32). Aquest no és un cas del tot aïllat, ja que en el darrer sermó públic important de Climent, del 10 de març del 1775, amb motiu de la benedició del cementeri del Poblenou, s'hi fa constar la forma d'imperfet de subjuntiu *renovara* (Moran 2008: 317).

Pretèrit perfet

El perfet perifràstic era conegut oralment, però no era admès encara en l'ús escrit no popular (Moran 1987: 313), de manera que als nostres textos només apareixen formes simples: «confessaren» (P 4), «diguè» (E1 3), «rebèrem» (E2 2). Hi contemplem dues formes verbals que no presenten l'analogia dels radicals guturalitzats *i*, en conseqüència, no tenen la grafia *-g*: «prevè» (E1 3) i «veren» (P 14).

Condicional

Pel que fa al condicional, documentem la solució moderna «podrian» (E2 24), encara que la forma de futur localitzada d'aquest verb és «poràn» (E1 23), característica del català antic. Aquestes combinacions són freqüents a l'edat moderna, ja que és en aquest període quan la majoria de parlars catalans han tendit a intercalar una /d/ eufònica en les formes antigues *poria/poré*, obtenint així les solucions *podria/podré* (Baltrons 2007: 135).

Imperatiu

La primera i la tercera persona del plural de l'imperatiu coincideixen amb les respectives formes del present de subjuntiu: «esmenèm» (E2 10), «implorem» (E2 10); «administren» (P 8), «fassianse» (E1 17), «rebian» (E1 22). En canvi, la segona persona de plural coincideix amb la del present d'indicatiu: «dèu» (E1 3), «feu» (P 8), «creyeu» (P 34).

Infinitius

Els infinitius utilitzats al text són del tipus: «tenir» (E1 4–P 36) i «veurer» (P 38). L'acabament en *-r* de les formes que actualment acaben en *-re*: «correspondrer» (P 2), «rebrer» (E1 18), es pot explicar a partir d'una analogia amb la resta d'infinitius, ja que la majoria d'aquests presenten aquesta terminació.

Gerundi

Les formes analògiques guturalitzades no presenten la desinència *-guent*: «dient» (P 22), «creixent» (E1 15), «venint» (E1 27). Hi documentem el gerundi «proceint» (E1 4), format a partir de l'infinitiu *proceir*, característic del català antic.

Participi

Els participis que formen part d'un temps compost no concorden amb el complement directe: «no sols haurèu llegit las Instruccions, queu's habem donà» (E1 1), «Sant Felip havia convertit y batejat à molts vehins» (P 20). Cal recordar que el participi concordava amb el complement directe en el català medieval. En el català modern, tan sols s'efectua, i no sempre, la concordança quan el complement és un pronom feble (Moll 2006: 291). A l'exemple documentat no hi ha concordança entre el participi del temps compost i el pronom amb funció de complement directe: «haveu confessát tots vostres pecats ab un verdader dolor de haverlos comés» (P 26).

Perífrasis verbals

La perífrasi verbal d'obligació que més vegades hi documentem és *deure* + infinitiu: «deu ser» (P 18), «deveu preferir» (P 36), «debem fer» (E1 2). La presència d'*haber de* + infinitiu és minoritària: «ha de fer» (E1 2), «han de construir» (E1 13). L'estructura castellanitzant *tenir que* + infinitiu també hi té poca presència: «tenen que temer» (E1 14). A banda d'aquestes, localitzem les construccions *ésser necessari* i *ésser menester*: la primera seguida per la conjunció que més un verb en subjuntiu: «ser necessari quel's hi haja» (E1 3), mentre que la segona és acompanyada per un infinitiu: «es menester anar tan lluny» (E2 5).

2.5. SINTAXI

Pronoms

Els pronoms àtons de primera persona apareixen en posició proclítica, és a dir, davant del verb. Per a la primera persona del singular s'utilitza la forma *me* encara que el verb comence per vocal o consonant: «me persuadí» (P 10), «me haveu» (P 30). En posició enclítica hi documentem: «creyeume» (P 34). El pronom emprat per a la primera persona del plural independentment de la seua posició és *nos*: «nos concedesca» (P 38), «nos han permès» (E1 1), «deixantnos» (E3). Hi apreciem la forma *ens*, resultat de la contracció produïda entre la conjunció *que* i el pronom *nos*: «quen's doneu» (E1 3).

Contemplem el pronom *te* davant d'un verb iniciat en consonant: «te confirmo» (E1 10). Gràcies a l'elisió de la vocal del pronom documentem: «jo t' senyalo» (P 22), «yt' confirmo» (E1 24). L'ús del pronom de la segona persona del plural presenta diverses solucions dependent del text. A *P* es fa servir la forma *os* en posició proclítica: «os

administraré» (P 22), «os he donat» (P 30). En posició enclítica, quan el verb és un infinitiu s'empra *os*: «arrepentiros» (P 30), mentre que en gerundi contemplem *vos*: «aprofitantvos» (P 28). A E1 i E2 hi ha un domini de la forma *vos* independentment de la posició que ocupe: «vos diguerem» (E1 3), «vos concediàm» (E1 5), «manarvos» (E2 2), encara que: «os fem» (E1 4).

Les solucions emprades a E3 semblen més coherents, ja que s'utilitza *os* en posició proclítica: «os amonestám» (E3), «os convida» (E3), i en posició enclítica fa servir la forma *vos*: «excitarvos» (E3), «proposantvos» (E3). Observem la forma *us*, resultat de la contracció produïda entre la conjunció *que* i el pronom *vos*: «queu's» (E1 1).

El pronom reflexiu de tercera persona *si* sempre apareix precedit de preposició i acompanyat per l'indefinit *mateix*: «explicant los dons del Esperit Sant à sos parroquians... fassian la mes seria reflexió sobre si mateixos» (E1 12), «Després que Nostre Santissim Pare y Senyor Clement Papa XIV... olvidat de si mateix» (E3).

Als textos estudiats, el pronom *hi* acompanya el verb *haver* usat impersonalment: «no hi haguè en aquella Tribu guerras civils» (E2 4), «hi haurà alguns que no l'hauràn rebut» (E1 6). No obstant això, en algunes construccions s'hi omet el pronom *hi* quan reemplaça una determinació introduïda per preposició, segurament perquè hi queda sobreentès: «en cada Iglesia Parroquial solament se han de confirmar sos feligresos: y per si acàs alguns no poguessen assistir en lo dia senyalà» (E1 23) i «quant se extinguí la segona linea varonil de la Augustissima casa de Austria... Se veren dividits los amichs de sos amichs» (E2 7).

En la combinació de pronoms febles de complement directe derivats de ILLU i de complement indirecte de tercera persona singular *li*, documentem l'ordre combinatori tradicional (CD + CI): «ningus' toquel' front untat ab lo Chrisma, ans que lo hi netegian» (E1 21). Altres combinacions pronominals localitzades són:

- a) *os ho*: «pera enriqueir al que tal vegada no os ho agrayrá» (P 34).
- b) *os les*: «ho remunerará lo mateix Senyor que os les dona» (P 34).
- c) *nos l'*: «la Confirmació à tots los que nos l'han demanà» (E1 2). «do Sagrament de la Confirmació à quants nos l'han demanà» (E1 5).

Adverbis

Un adverbi acabat en *-ment* unit amb un altre mitjançant una conjunció copulativa presenta una combinació idèntica de la castellana: «sensilla y modernament» (E1 16). Uns exemples d'adverbis presos del castellà són: «almenos» (E1 16), també grafiat «alomenos» (E2 5) i «llibrement» (E1 11), aquest últim resultat de la contaminació entre l'adverbi *lliurement* i el castellà *libremente*.

Els adverbis *despres*, *ans* i *dintre* desenvolupen la funció de preposicions, perquè apareixen units a un nom mitjançant la preposició *de*: «despres de la sua Ascensió» (P 14), «ans de administrar lo Sagrament» (P 30) i «dintre dels temples» (E1 4). Si bé, hi documentem un exemple on l'adverbi no apareix acompanyat per la preposició: «devant son Parroco» (E1 17).

Preposicions

La preposició *a*, a banda d'assenyalar sentit locatiu: «acudirán a la Iglesia» (E1 18), també forma complements d'instrument, com ara: «cooperar à la gracia quel' Senyor los

dispensava» (P 2), de significació causal: «vos remetrèm à examen de las ceremonias de la Missa» (E1 5) i de la finalitat d'una acció: «est coneixement los moga à reverenciar» (E1 9). A més, s'empra per a introduir el complement directe referit a persones, us no admès per la normativa actual: «a Satanás» (P 2), «à Deu» (E2 3).

La preposició *amb*, sempre escrita en la variant antiga *ab*, s'utilitza per a indicar companyia: «estavan ab Maria Santissima» (P 14), per assenyalar l'instrument: «assò oiren ab ses orelles» (P 14) i per a manifestar les circumstàncies modals d'una acció: «no vingan ab los cabells descompostos» (E1 17).

Als textos estudiats es porta a terme la distinció entre les preposicions *per* / *per a*. S'usa la preposició *per* per a indicar la causa o el motiu de l'acció: «aixi per los examens de ceremonias, à que deuen subjectarse, com per certificarnos dels testimonials» (E1 5), «mentres que, pecant, lo trauchen ignominiosament de sas animas, per introduir en son lloc al esperit» (E1 25). Per contra, quan pot haver-hi dubte entre interpretar la idea de causa o de finalitat, com observarem als exemples següents, l'autor utilitza *per a*: «que ben disposats estáu pera rebre lo Sagrament de la Confirmació» (P 26), «de que tots han de presentarse devant sos Parrocos, pera ser examinats» (E1 23).

Subordinades substantives

Quan l'oració principal té el verb o el complement dotat de règim preposicional (*a*, *amb*, *de*, *en*) no ha d'aparèixer la preposició davant la conjunció *que* (Moll 2006: 332). Als textos estudiats, observem com la preposició sempre acompanya la conjunció *que* en aquest context: «en atenció à que lo Sagrament de la Confirmació causa los efectes» (P 12), «...amès de que per lo comù tenen l'ús de rahò» (E1 6).

Subordinades de relatiu

En les oracions de relatiu adjectives amb funció de subjecte hi ha un predomini del relatiu *que*: «els batejats que immediatament reberen lo Esperit Sant» (P 22), «los Feligresos de sa Parroquia, que tenint set anys, no estàn confirmats» (E1 7), llevat de: «son Parroco, qui dèu examinarlos» (E1 17). Les construccions en què apareix intercalat l'article determinat entre la preposició i el pronom relatiu *que* són gaire escasses: «la Confirmació se administre als que tenen us de rahó» (P 10).

Per a referir-se a un antecedent global, és a dir, neutre, els autors no utilitzen les formes recomanades per la normativa actual, com ara: *la qual cosa* o *cosa que*, sinó la combinació de tradició medieval *lo que*, de vegades encapçalada per una preposició: «lo quel' Senyor prevè» (E1 3), «per lo que rebém» (P 6). Hi apreciem una tendència a utilitzar el relatiu *que* precedit de preposició abans que fer servir el relatiu *qual*, segurament a causa de la seua formalitat (Mestre 1999: 175). Al text, com a conseqüència, el relatiu compost es substitueix pel relatiu *que* precedit de preposició: «solemnitat ab que se administraven» (P 6), «la solemne forma, de que usal' Bisbe» (E1 10).

3. LÈXIC

Malgrat l'accentuació de la regionalització lèxica que es produeix al segle XVIII (Ferrando & Nicolàs 2011: 297), als edictes estudiats documentem alguns mots que són més característics

dels dialectes occidentals que no pas dels orientals com ara: «voltes» (P 8), «colp» (P 14–E1 4), «atesorant» (P 34), «esquer» (E1 21). Els textos de caire religiós d'aquest període es caracteritzen per mantenir mots típics del català antic, com ara *faels*, documentat al segle XVII a la *Pràctica del catecisme roma y doctrina christiana* (1648: 169). Als nostres textos localitzem els arcaïsmes següents: «perfeb» (P 2), «remat» (E1 1), «fels» (E1 20), «faels» (E3).

Als edictes apreciem dos tipus de castellanismes: uns integrats en català des de finals del XV i principis del XVI, i d'altres substituïbles per un mot genuí en català, els quals s'utilitzaven per a *embellir* el text, ja que segons Amengual (2003:110): «hom considerava un text més elevat, culte, bell i literari com més s'assemblàs a l'espanyol.» Del primer grup en formen part: «ruido» (P 14), «cuidado» (E1 1) i «sombra» (E2 8). En canvi, podem incloure en el segon: «griteria» (P 10), «parrocos» (E1 5), «dimosna» (E1 15). A més, apreciem alguns manlleus, és a dir, mots d'origen castellà adaptats al català, com ara: «torbelli» (P 14), «estallit» (P 14), «ganancies» (P 34).

El recurs de la sinonímia és utilitzat a E1 mitjançant dos termes en català: «notara i allistara» (E1 15), «hoste i passatger» (E1 19), o amb un mot en castellà i l'altre en català: «Parrocos i Sacerdots» (E1 5).

L'expressió «número sens número» (P 4) que significa «gran quantitat» és característica en els registres religiosos. De fet, la podem documentar en altres textos com ara *Regla de vida* de Simó Salamó (1775: 19). Aquesta expressió no apareix documentada ni al DCVB ni al *Diccionari de la llengua catalana* de Labernia, però sí al *Diccionario de la lengua castellana* del mateix autor, concretament a l'entrada «sin número» (1848: 329). Una altra expressió que hi documentem és «fer concepte» (P 6) que equival a «reflexionar». Aquesta la trobem als *Casos raros* de Cristòfol de la Vega (1775: 4).

4. CONCLUSIONS

Després de portar a terme l'aproximació al model lingüístic dels edictes estudiats, arribem a les conclusions següents:

- 1) Ens trobem davant d'un model lingüístic de difícil caracterització, ja que durant l'estudi dels edictes hem localitzat diferents vacil·lacions per part dels autors a l'hora d'escollir una determinada opció lingüística, com ara l'apostrofació de l'article davant de mots iniciats per vocal, l'ús de tres demostratius en un sistema de proximitat-llunyania, l'extensió de les desinències etimològiques en *-ia* del present de subjuntiu de *cabere* i *saber*, la diversitat de formes utilitzades dels pronoms àtons, etc. Aquestes vacil·lacions són causades, si fa no fa, per la manca d'obres orientatives gramaticals i lexicals, les quals permeten als autors resoldre els seus respectius dubtes i seguir un patró estable en l'elaboració de la seua *scripta*, ja que, encara que la *Grammàtica Cathalana embellida ab dos ortografias* de Josep Ullastre –primera gramàtica en català– era finalitzada pels volts de 1740 (Rafanell 1995: 288), romangué inèdita i no serà fins al segle XIX quan aparega la primera consultable (Ferrando & Nicolàs 2011: 292).
- 2) Els textos estudiats presenten un registre lingüístic relativament culte característic dels sectors eclesiàstics, ja que, a banda de les desinències etimològiques en *-ia* del present de

subjuntiu, els dos casos de confusió entre *a/e* àtones i la presència d'algun castellanisme, el model lingüístic utilitzat evita en tot moment l'ús de variants col·loquials i dialectals.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Adell, M. A. (1984) «El bisbe Climent i la nostra llengua», *Saó*, 67, pp. 14-15.
- Adell, M. A. & V. Estreder (2007) «El bisbe Climent i el compromís per la nostra llengua», *Llengua nacional*, 60, pp. 34-36.
- Adell, M. A. & H. Albiñana (ed.), (2011) *Josep Climent i Avinent (Castelló de la Plana, 1706-1781) Bisbe de Barcelona*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I.
- Amengual i Bunyola, G. A. (2003) «Notes sobre la llengua dels catecismes: estudi lingüístic del “Catecisme de la doctrina cristiana” dels bisbes Nadal i Salvà», *Randa*, 50, pp. 103-112.
- Anònim (1648) *Pràctica del catecisme roma y doctrina christiana*, Barcelona, Elena Déu viuda.
- Alcover, A. M. & F. de B. Moll (1930-1968) *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 10 volums, Palma de Mallorca, Editorial Moll. [http://dcvb.iecat.net] [DCVB].
- Badia i Margarit, A. M. (1994) *Gramàtica de la llengua catalana: descriptiva, normativa, diatòpica i diastràtica*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- Bernat i Baltrons, F. (2007) *Un estudi de dialectologia al s. XIX: les notes de Manuel Milà i Fontanals sobre el Maonès*, Barcelona, PAM.
- Bonet, J. (1984) *L'església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença*, Barcelona, PAM.
- Casanova, E. (1989) *Memòries d'un capellà del segle XVIII. Josep Esplugues, rector de Montaverner*, València, Edicions Alfons el Magnànim.
- Casanova, E. (1991) «Evolució i interferència en el sistema demostratiu català: una explicació», dins *Actes del IX Col·loqui Internacional de l'AILLC*, vol. III. pp. 161-196, Barcelona, PAM.
- Climent, B. (1771) *Edicte del Illustríssim senyor Bisbe de Barcelona pera la publicació de las rogativas, que debuen ferse en todas las iglesias de sa Diocesis, peraque Deu nostre senyor concedesca una cumplida felicitat à la Sereníssima Senyora Princesa de Asturias en son prenyat, y en son part*. Manuscrit digitalitzat al repositori UJI: [<http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/19693>>.]
- Climent, B. (1770). *Edicte del Illustríssim senyor Bisbe de Barcelona, per la publicació de la visita de las Iglesias Parroquiales d'esta ciutat*. Manuscrit digitalitzat al repositori UJI: [<http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/19713>>.]
- Climent, B. (1774) *Nos Don Josef Climent, per la gracia de Deu, y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Barcelona, del Consell de Sa Magestata, e^c c. a nostres amats en Christo tots los faels christians de un, y altre sexo estants, ò habitants en la present ciutat, y bisbat, salut, y benedicció en nostre senyor Jesu-Christ* [Edicte sobre la bula promulgada per el Papa per a la Nativitat de 1774]. Manuscrit digitalitzat al repositori UJI: [<http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/19775>>.]
- Climent, B. (1775) *Platica que lo illustríssim senyor d. Joseph Climent feu en la iglesia parroquial de Santa Maria del Mar*, Barcelona, Bernat Pla Estamper.
- Climent, B. (1788) *Colección de las obras del ilustrísimo señor Don Joseph Climent*, Madrid, Imprenta Real.

- Coromines, J. (1971) *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, Club Editor.
- DECat = Coromines, J. (1986) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana vol. VI*, Barcelona, Curial.
- Coromines, J. (1991) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana vol. IX*, Barcelona, Curial/ 'La Caixa'.
- De la Vega, C. (1775[1656]) *Casos raros*, Girona, Anton Oliva.
- Ferrando, A. & M. Nicolàs (2011) *Història de la llengua catalana*, Barcelona, Editorial UOC.
- Martí i Castell, J. (2002) *Estudi lingüístic dels Usatges de Barcelona*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes / PAM.
- Martí Mestre, J. (1999) «El català del País Valencià dels segles XVIII i XVIII», *Caplletra*, 27, pp. 167-168.
- Melchor Muñoz, V. (1996) *Edició i estudi lingüístic de les obres dramàtiques de Joan Ramis*, Bellaterra (Barcelona), Universitat Autònoma de Barcelona.
- Moll, F. de B. (2006 [1a ed. 1952]) *Gramàtica històrica catalana*, València, Publicacions Universitat de València.
- Moran, J. (1987) «Un document familiar català del segle XVIII. Transcripció i comentari lingüístic», *Llengua & Literatura*, 2, pp. 295-319.
- Moran, J. (2008) «El bisbe Climent i la llengua catalana», *Anuari Verdaguer*, 16, pp. 307-318.
- Labernia, P. (1840) *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Estampa Hereus V. Pla.
- Moran, J. (1848) *Diccionari de la llengua castellana*, Barcelona, J. M. de Grau.
- Puigvert, J. M. (1995) «Església, cultura i llengua a la societat catalana del Setcents» dins Basalobre, P. & J. Gratacós, J. (ed.), *La llengua catalana al segle XVIII*, Barcelona, Quaderns Crema, pp. 245- 286.
- Rafanell, A. (1995) «La invenció d'una tradició. L'emergència dels dialectes en la llengua literària», dins Basalobre, P. & J. Gratacós (eds.), *La llengua catalana al segle XVIII*, Barcelona, Quaderns Crema, pp. 287- 328.
- Salamó, S. (1802 [1775]) *Regla de Vida*, Perpinyà, Joan Alzine.
- Solà, J. (1989) «El català a les gramàtiques i els diccionaris llatins dels segles XVII-XVIII», dins *Actes del VIII Col·loqui Internacional de l'AILLC* (vol. II. pp. 7-28), Barcelona, PAM.
- Solé i Cot, S. (1982) «La llengua dels documents notariais catalans en el període de la Decadència», *Recerques*, 12, pp. 39-56.
- Veny, J. (1971) «*Regiment de preservació de pestilència* de Jacme d'Agramont (s. XIV). Introducció, transcripció i estudi lingüístic», Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona.

